

Alte Drucke

**Dauidis Chytræi In Historiam Iosvæ, Ivdicvm, Rvth, in
Prophetas & Psalmos aliquot; & Sententias Syracidæ**

Chyträus, David

Lipsiae, 1592

VD16 C 2504 T. II

Caput primum.

Nutzungsbedingungen

Die Digitalisate des Francke-Portals sind urheberrechtlich geschützt. Sie dürfen für wissenschaftliche und private Zwecke heruntergeladen und ausgedruckt werden. Vorhandene Herkunftsbezeichnungen dürfen dabei nicht entfernt werden.

Eine kommerzielle oder institutionelle Nutzung oder Veröffentlichung dieser Inhalte ist ohne vorheriges schriftliches Einverständnis des Studienzentrums August Hermann Francke der Franckeschen Stiftungen nicht gestattet, das ggf. auf weitere Institutionen als Rechteinhaber verweist. Für die Veröffentlichung der Digitalisate können gemäß der Gebührenordnung der Franckeschen Stiftungen Entgelte erhoben werden.

Zur Erteilung einer Veröffentlichungsgenehmigung wenden Sie sich bitte an die Leiterin des Studienzentrums, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

Terms of use

All digital documents of the Francke-Portal are protected by copyright. They may be downloaded and printed only for non-commercial educational, research and private purposes. Attached provenance marks may not be removed.

Commercial or institutional use or publication of these digital documents in printed or digital form is not allowed without obtaining prior written permission by the Study Center August Hermann Francke of the Francke Foundations which can refer to other institutions as right holders. If digital documents are published, the Study Center is entitled to charge a fee in accordance with the scale of charges of the Francke Foundations.

For reproduction requests please contact the Study Center, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

[urn:nbn:de:gbv:ha33-1-148122](http://urn.nbn.de:gbv:ha33-1-148122)

Caput primum.

Nostrus Nostri Nostre In Vere : Liber visionis Nostra HabVerMod Helchesæi. Devs æmulator & vlciscens DomiNus. Nostrus & habens iram, vlciscens DomiNus hostes suos, & reseruans iram inimicis suis, DomiNus longanimis, & magnus fortitudine, & mundando non mundabit. DomiNui in tempestate & turbine via eius, & nebula puluis pedum eius. Increpans mare & exiccans illud: & omnia flumina arefaciens. Infirmatus [†] est Basan & Carmelus, & flos Libani infirmatus est. Montes tremuerunt ab eo, & colles dissoluerunt se, & desolata est terra à facie eius, & orbis & omnes habitantes in eo. Ante indignationem eius quis stabit, & quis consistet in æstu iræ eius? Indignatio eius effusa est ut ignis, & petræ confractæ sunt ab eo. Bonus DomiNus ad confortandum in die tribulationis & sciens sperantes in se. Et in diluvio pretercunte, consummationem faciet loci eius, sed inimicos eius persequentur tenebræ. Quid cogitatis contra DomiNum, consummationem ipse faciet. Non confurget bis tribulatio. Quia adhuc spinis perplexis, & in conuiuio eorum potantum deuorabuntur, sicut stipula ariditate plena. A te exhibet cogitans contra DomiNum maliciam, consiliarius impius. Hæc dicit DomiNus, etiamsi perfectissime instructi (fuerint) & ita multi, tamen attendorunt & transfibit. Affixi te, non affligam te ultra. Et nunc conteram virgam cius de dorso tuo, & vincula tua dirumpam. Et præcipiet contra te DomiNus. Non seminabitur ex nomine tuo amplius. De domo Dei tui succidam. Sculptile & conflatile ponam sepulchrum tuum, quia contemtus es. Ecce super montes pedes Euangelizantis & annunciantis pacem: celebra ô Iuda festiuitates tuas, redde vota tua, quia non addet ultra ut transeat per te impius, vniuersus succisus est.

LOCI

LOCI DOCTRINAE PRAECIPVI
IN PRIMO CAPITE NAHUMI

L E X.

Maxima pars Prophetiae Nahumi, est concio LEGIS de horrenda IRA Dei aduersus peccatum, quam euersione Ninives, & alijs tristissimis poenis, in tota mundi historia, Deus declarauit. Quarum consideratione vult Deus nos singulos, ad verum TIMOREM Dei, & poenitentiam de peccatis nostris serio agendum, exuscitari & impelli. Pertinet igitur maxima pars concionum Nahumi ad primum praeciprum Decalogi, & velut paraphrasis est horum verborum, Ego sum Dominus Deus tuus, fortis Zelotes, visitans iniqitatem.

EVANGELION SEV CON
SOLATIO.

Dulcissima sententia, quae consolationem piorum in omnibus vitæ miserijs, doloribus, & ærumnis efficacissimam continet, & in toto hoc Propheta, velut preciosissima gemma, præcipue eminet, attentissime consideratur. **BONVS DOMINVS ET CONFORTANS IN DIE TIBULATIONIS ET SCIENS SPERANTES IN SE.** Quatuor autem præcipios consolationum locos complectitur, quos studiose & attente euoluere & expendere utilissimum est. Bonus est & beneficis, & paterna benevolentia & ardenti amore nos in tribulatione complectitur Deus propter filium dilectum. Ebr. 12. Quem diligit Dominus castigat. Non igitur malo aut irato & cupido nocendi nobis que malefaciendi, sed bono & paterno animo, crucem & ærumnas nobis imponit, ut nobis beneficiat, & amplissimas utilitates ac bona immensa per crucem impetrat. I. Ut cruce admoniti, poenitentiam de nostris peccatis serio agamus, & versus ad Deum conuersi æternam damnationem effugiamus, & vitæ ac salutis æternæ participes reddamur. Sic ærumnæ omnibus hominibus sunt schola poenitentia & paedagogia ad Christum & ad æternâ salutem. Thren. 3. Non afflxit ex corde nos Dominus & abiecit nos, sed ut scrutemur vias nostras & reuertamur ad Dominum & leuemus corda nostra cum manibus ad caelos. 1. Corin. 11. Cum castigamur, a Domino corripimur, ne cum hoc modo damnemur, sicut Luc. 13. scriptum est, Nisi poenitentiam egeritis omnes similiter peribitis. Secundum bonum crucis est, ut timor Dei & fides seu fiducia in Deo adquiescens probetur, exerceatur, exuscitetur & ardentior ac firmior redditur. Nam in rebus secundis, otio, voluptatibus, mentes & corda hominum laxata & secura, negligunt Deum, & suæ sapientia ac cupiditatibus frenos liberius laxant, confidunt propria sapientia, potentia, præsidijs amicorum, pecunia, magis quam Deo, & paulatim profus amittunt & extinguunt fidem. Ideo varijs temptationibus nos exercet Deus, ut exploratio fidei nostræ multò preciosior auro per ignem probato inueniatur in laudem & gloriam Dei. Scilicet ut fuluum spectatur in ignibus aurum, Tempore sic duro est experienda fides. Tertio. Aerumnæ sunt schola veræ, seriæ & ardantis invocationis Dei, quam vult Deus a nobis exerceri, ut ipsius præsentiam, bonitatem, misericordiam & omnipotentiam

tentiam agnoscamus : & Deum non inane nomen esse , sed adesse inuocantibus , cuique opem & salutem ferre serio sentiamus : Cumque Dei præsentiam , consolationem , auxilium & liberationem in periculis experti sumus : ardenti pectoris motu & grata voce bonitatem ipsius celebremus , Esa. 26. Domine in angustia querunt te , in tribulatione inuocant te . Psalm. 50. Inuoca me in die tribulationis & eripiam te , & tu glorificabis me . Quar-
 to. Aerumnæ sunt schola sapientiæ agnoscentis propriam imbecillitatem , & modelte continentis se intra metas sui muneris , & diligenter ac circumspe-
 cè singula vitæ consilia & actiones regentis . Econtrà res secundæ excœcat
 & fatuas ac stultas reddunt mentes hominum superbas , vt in consilijs er-
 rent , & stulta fiducia propriæ sapientiæ & potentiæ moueant non necessaria
 & iniusta , & tristes calamitates sibi & alijs accersant . Esa. 28. Vexatio
 dat intellectum . Quæ nocent , docent . Syrac. 34. Qui non est tentatus ,
 qualia scit ? Quintum bonum Crucis est , quod malum originis seu reli-
 quias peccati etiam in sanctis hærentes , videlicet , vicioſas inclinationes ad
 carnalem securitatem , superbiam , amorem voluptatum , gloriæ mundanæ ,
 opum , vitæ , iracundiam , odia , cupiditatem vindictæ , &c. compescit , re-
 primit & paulatim expurgat & abolet , & futuros lapsus prohibet , & ad Ti-
 morem Dei , humilitatem , modestiam , temperantiam , mansuetudinem &
 omnium cæterarum virtutum officia diligentius colenda , exuscitat & im-
 pellit . 1. Pet. 4. Qui patitur in carne , is desinit peccare , vt deinceps non
 iuxta concupiscentias humanas , sed iuxta voluntatem Dei viuat . Sexto .
 Occasionem præbet diligentius discendæ & attentius considerandæ & re-
 cens intelligendæ vera de Deo doctrinæ : & dulcissimas consolationes
 in verbo Dei propositas , quas alioquin oscitantes præterimus , attente
 considerandi & recte intelligendi & ad usum in veris exercitijs fidei trans-
 ferendi , & simul indicium ac nota est veritatis ac certitudinis doctrinæ .
 Psalm. 119. Bonum est mihi Domine , quod afflixisti me , vt discerem iusti-
 ficationes (doctrinam , seu verbum tuum .) Septimo . Reddit nos con-
 formes imaginis filij Dei Domini nostri Iesu Christi , cum quo unâ pati &
 mori nos oportet , vt unâ cum illo reuiuiscamus & glorificemur . Octa-
 vum bonum Crucis est , Quod pios plerisq; huius vitæ bonis priuatos , jar-
 dentiori desiderio veri & summi boni , videlicet Domini Dei , & æternæ
 ac beatæ cum Deo & tota cœlesti ecclesia consuetudinis inflamat : imò
 Mors ipsa aditus & ianua est , per quam ex omnibus ærumnosissimæ vitæ
 doloribus & miserijs liberati transimus in æternam & beatam vitam , quæ
 sola vita nominanda est . Ioh. 5. Qui credit verbo meo , transibit ex
 morte in vitam . & certo tandem veris & æternis bonis , perpetua vita ,
 letitia , & gloria , apud Deum in regno cœlesti compensabitur . 2. Co-
 rinth. 4. Momentanea leuitas afflictionis æternum pondus gloriæ parit .
 Actor. 14. Per multas afflictiones oportet nos ingredi in regnum Dei .
 Hæc bona Crucis , seu utilitates & commoda , quæ nobis Deus per crucem
 & ærumnas tribuit & auget , euoluta & attente considerata : declarant ali-
 quo modo amplitudinem sapientiæ in hoc breui-dicto Nahumi compre-
 hensa , Bonus Dominus in tribulatione .

Alter locus consolationis , à causa adiuuante sumptus est . Non enim
 possunt voluntates & corda humana , proprijs viribus , magnitudinem do-
 lorum & ærumnarum , quibus piorum præcipue vita obnoxia est , sustinere
 & perficere , nisi diuinitus corroborata & confirmata , duris ut ilex tonsa bi-
 penni-

pennibus, ab ipso ducant opes animumque ferro. Non possent David in exilio, Jacob in perpetuis calamitatibus domesticis, Laurentius in craticula, & cæteri sancti Martyres, tantam molem acerbissimorum cruciatuum sufferre, nisi peculiari robore à Deo confortati & stabiliti fuissent. Adiuuat autem & confortat Deus omnes, qui à se auxilium fiducia Christi Medicatoris petunt, vt Luc. 11. dicitur: Quanto magis pater cœlestis dabit Spiritum paracletum potentibus. Psalm. 90. Clamauit ad me & ego exaudiam eum: Cum ipso sum in tribulatione, eripiam eum & glorificabo eum. Esa. 43. Meus es tu, cum transferis per aquas: tecum ero, & flumina non operient te, & incendium ignis non comburet te. Ita hic Nahum inquit, Bonum esse Dominum ad confortandum seu confirmandum corda, in die tribulationis, ne succumbant & desperent, sicut Paulus 1. Corinth. 10. ait, Fidelis Deus, qui non finit nos tentari supra vires, sed distribuit dolores & ærumnas proportione Geometrica, fortibus grauiorem molem, imbecillibus leniorem imponit: & dat cum tentatione exitum, vt possimus sufferre.

Et sciens sperantes in se. Tertius locus consolationis est promissio benevolentiae, auxilij, mitigationis, liberationis diuinæ: *Bonus Dominus et sciens*, hoc est, agnoscens, seruans, diligens, iuuans, defendens, liberans, & æterna salute donans sperantes in se. Nam verba notitiae, apud Ebraeos, non nudam notionem in mente vel sensu, verum etiam affectus & effectus sequentes, videlicet, approbationem, amorem, auxilium, defensionem, &c. simul includunt. Attente igitur expendatur particula *sciens*: & conferantur testimonia, quæ eam utcunque euoluunt & declarant. Primum de benevolentia Dei paterna in ærumnis, Ebre. 12. *Quem diligit Dominus castigat, & flagellat filium, quem recipit.* Item Roma. 8. *Si Deus pro nobis, quis contra nos?* Qui proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum. *Quis nos separabit à dilectione Dei?* (scilicet, qua Deus nos diligit propter filium) num tribulatio, num angustia &c. certò autem persuasus sum, quod neque mors, neque vita, neque angelii, neque principatus, neque virtutes, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos separare à dilectione Dei, quæ est in Christo Iesu Domino nostro. De auxilio & protectione diuina in periculis totus Psalmus 91. concionatur. *Qui habitat sub adiutorio altissimi, in protectione Dei cœli commorabitur.* *Dicit Dominus, protector meus es tu & refugium meum, in te sperabo.* De mitigatione ærumnarum Psalm. 84. *Mitigasti omnem iram tuam.* Ierem. 46. *Ego consumam cunctas gentes, te vero non consumam, sed caligabo te in iudicio, ne quasi innocentibus parcam tibi.* Ierem. 10. *Corripere sed in iudicio, non in furore.* *De liberatione ex periculis & calamitatibus etiam in hac vita pijs iuxta Dei consilium expectanda, passim & data & exempla Moysis stantis ad mare rubrum, Dauidis in spelunca circumdati à Sanle, Ezechie obfessi à Sennacherib, trium Israëlitarum in fornic Babylonica, Danielis in lacu leonum & omnium fere miraculorum Christi in nouo testamento, nobis proposita sunt: vt cum pericula humano conilio inextricabilia nos obruunt, non despondeamus animos, sed firma fide ac spe à Deo auxilium, & liberationem petamus & expectemus: etiam nostra rationi nulla spes salutis aut liberationis reliqua esse videatur. Id nominat Paulus contra spem in spem credere. Et alibi ait, Deum facere supra quam petimus aut intelligimus. vt hoc in loco Nahumus quoque inquit:*

Estamus

Etiamsi, velut diluvio, omnia videantur extrema vassitate & πανωλεβοία obrutum iri, tamen praterire & transire diluvium pios, vt in columnes euadant, etiamsi presentem omnia eis mortem intentent, nec ullam rationem & modum euadendi cernere ipsi possint. Hac eadem similitudine à diluvio sumpta, quæ apud Esaiam quoque & Davidem extat, Lutherus in epistola ad cancellarium Pontanum tempore conuentas Augustani scripta vtitur, cum in summo periculo & vere ḥ̄v̄oū ἀνῆς salus ecclesiarum nostrarum versaretur. Eius epistolæ partem, quia eximiam lucem huic Prophetæ loco ad fert, qui volent, requirant.

De vltima liberatione, & æterna vita, gloria, & lætitia, post momentaneas huius breuissimæ & fugacissimæ vitæ miseras certo secuura, Paulus Rom. 8. 2. Corinth. 4. 5. & passim alibi concionatur. Rom. 8. Heredes Dei & cohæredes Christi sumus, siquidem simul cum eo patimur, vt & vna cum illo glorificemur. Nam reputo non esse pares afflictiones præsentis temporis ad gloriam, quæ reuelabitur erga nos. 2. Corinth. 4. In omnibus premimur, at non anxijs reddimur: laboramus, at non destituimur: persecutionem patimur, at non in ea deserimur: deiijcimur, at non perimus: semper mortificationem Domini Iesu, in corpore circumferentes, vt & vita Iesu in corpore nostro manifestetur. Semper enim nos qui viuimus, in mortem tradimur propter Iesum, vt & vita nostra manifestetur in mortali carne nostra. Scientes quod qui suscitauit Dominum Iesum, nos quoq; per Iesum suscitat, & constituet vobiscum. Propterea non defatigamur. Nam momentanea leuitas afflictionis nostræ, mire supra modum æternum pondus gloriæ parit nobis, dum non spectamus ea quæ videntur, sed ea quæ non videntur, nam quæ videntur, temporaria sunt: at quæ non videntur, æterna. 2. Corinth. 5. Scimus enim quod si terrenum nostrum dominium huius tabernaculi destrunctum fuerit, ædificationem ex Deo habemus, domicilium non manu factum, æternum in cœlis. Nam & ob id genuimus, domicilio nostro, quod ē cœlo est, superindui desiderantes: si tamen indui, non nudi reperiemur. Etenim qui sumus in hoc tabernaculo, genuimus onerati, propterea quod non volumus exui, sed superindui, vt absorbeat mortalitas à vita. Porro, qui parauit nos in hoc ipsum, Deus est, qui idem dedit nobis arrhabonem Spiritus. Itaq; bono animo sumus semper, & scimus quod cum domi sumus in corpore, peregrinamur à Domino.

Postremo, diligentissimè infigatur animis & expendatur particula s p e-
RANTES IN SE: quæ applicationem & effectum continet amplissimarum & dulcissimarum promissionum, de benevolentia & defensione diuina in ærumnis, & de liberatione æterna, quibus assentientes & confisi ad Deum in ærumnis configiamus. Et in Deo velut patre Φιλοσόγυῳ, placidis & lætis animis acquiescamus, & hac fide & spe liberationis promissæ nos sustentemus & consolemur. Id enim significat phrasis וְרֹמֶן qua etiam David Psal. 2. vtitur. Osculamini filium. Beati omnes, qui sperant in eo, seu potius, qui confidunt in eo. i. qui filium Dei non tantum docentem nos Euangelio audiunt, & personam ac beneficia illius rectè agnoscent & doctrinæ assentiuntur, verum etiam certò statuunt se propter hunc filium à Deo patre in locum filiorum adoptatos & receptos esse, Deum sibi bene velle ac propitium esse, se à Deo respici, exaudiri & æterna salute donari, & hac fiducia, in Deo sibi propicio, in omnibus ærumnis & temptationibus placi-

Gg dē ad-

dè adquiescunt, & velut firmissima petra & munitione aduersus omnes vim casus confidunt, & magno ac infraēto animo omnes difficultates & dolores perferunt, quia sciunt se à Deo diligi & certa spē liberationem & gloriam æternam expectant, sicut Paulus confidit in Deo sibi propter filium proprie, Rom. 8. Si Deus pro nobis quis contra nos? qui proprio filio suo non pepercit, sed pro omnibus tradidit illum. Certo igitur confido, quod nulla tribulatio neq; angustia, neq; mors neq; vita me à Dei benevolentia & complexu paterno possit auellere. Et David Psalm. 61. Nonne Deo subicta erit anima mea, ab ipso enim salus mea, nam & ipse Deus meus & filius mea, suscep̄or meus, non mouebor amplius. In Deo salus mea & gloria mea, Deus auxiliij mei & spes mea in Deo est. Sperate in eo omnis congregatio populi, effundite coram illo corda vestra, Deus adiutor noster in æternum, veruntamen vani filii hominum, mendaces filii hominum, infatueris appensi minus valent quam nihil, quotquot sunt. Nolite sperare in iniquitate. Pleriq; homines, dum res sunt secundæ, securi, propria industria, opibus, amicis & præsidij potenter confidunt: quæ cum cuncta esse fluxa & infida, in re sua creperā, ut Accij verbo utar, compertum: destituti hisce visibilibus auxilijs, trepidant & anguntur animis, & humili fremitu & moerore oppressi, & muliebriter lamentantes & quarentes, succumbunt dolori, & desperant. Horum trepidatio & impatientia osculant, eos, antea non Deo, sed amicis, pecunia, opibus & alijs rebus confos esse. Huic impia & vanæ fiduciae præsidiorum humanorum opposita est hæc particula sperantes in eo, quæ de vera & salutari applicatione & via & effectu promissionum diuinarum admonet, & in solo Deo omnem auxilij, defensionis & salutis nostræ spem & fiduciam collocandam esse docet. Nam omnis, qui crediderit in eo, non confundetur, seu non frustrabitur expectata liberatione & bonis promissis. Huc Psalm. 25. Ad te Domine leuavi animam meam, Deus meus in te confido, non erubescam. Et 91. Qui habitat in adiutorio altissimi. & similes, referantur. Explicari liquanto prolixius insignem & dulcissimam, & in toto Nahum præcipue obseruandam sententiam: quæ fontes veræ, efficacis, & salutaris consolationis, in omnibus ærumnis & doloribus ad ysum transferendæ, complebitur. Nunc Textum primi capituli Grammaticè explicabimus.

ONVS NINIUE, LIBER VI sionis NAHVM, Helchesæi.

TI T V L V s argumentum libri, & nomen, ac patriam autoris, indicat. **O**nus Niniue i. poena Niniuenium, prophetia continens onus seu poenam Niniues, ut vetus & nouum Testamentum i. liber continens doctrinam & historias veteris & noui Testamenti, seu Legem & Euangelion, vel Enallage est: Onus Niniue liber visionis i. de onere seu poena Niniues liber prophetæ Nahum Elchesæi.

NA H V M latinè consolatorem seu consolatum significat, à τόν. Vnde Capernaum vertunt vicum consolationis. Etsi autem maxima pars prophetæ Nahum seuerissima comminatio est horrendæ iræ Dei & poenarum aduersus Assyrios & omnes impios acholestes ecclesiæ: tamen simul confolatur reliquias regni Iudaici, abductis per Assyrios decem tribibus, superstitis,

sites, ut firma fide à D e o opem & defensionem expectent, freti hac dulcissima promissione, Bonus est Dominus & confortans in die tribulationis & sciens sperantes in se. *V I S I O N I S* i. prophetiae reuelatae Nahum. Significat enim visio idem quod prophetiam seu doctrinam prophetam, ut visio Esaiæ filij Amos i. prophetia de regno Iuda & Christi, reuelata Esaiæ. Nam plurimæ predictiones prophetis per visiones seu imagines & picturas rerum vigilantibus oblatis ostensæ sunt, ut Danieli series quatuor Monarchiarum cap. 7. & vocabulum ἡγεμόνες videntes, in genere significat Homines doctos & sapientes præsertim in doctrina de D e o : ut apud Pindarum Amphiaras nominatur oculus Græci exercitus i. sapientia & consilio antecellens & regens totum exercitum. *H e l c h e s i*) patriæ nomen est in tribu Aser, cuius primum oppidum Ios. 19. Alchat nominatur, & Hieronymus narrat, sua adhuc ætate, in Galilæa sibi pagum eius nominis monstratum esse. וְיַעֲשֵׂה ut supra Micheas fuit מִשְׁתָּחָת Morastites seu de Maresa vrbe tribus Iuda.

Deus æmulator & vindicta Dominus. Orditur à PROPOSITIONE, seu maiore principalis Syllogismi, amplificata & ornata Synonymis, repetitione, explicatione, isocolis, metaphoris, exemplis, commemoratione effectuum. *Propositio Dialectica.* Deus est vindicta peccatorum, seu, D e u s horribiliter irascitur peccato, & seuerissime punit omnes impios. *Propositio Rhetorica, seu amplificata & ornata figuris.* Deus zelotes, & vindicta D O M I N U S. Vindex D O M I N U S & habens furorem. Vindex Dominus in hostes suos, & reseruans iram inimicis suis. D O M I N U S longanimes & magnus fortitudine, non dimittet scelera impunita. Domini in tempestate & turbine via est: increpans mare & exiccans illud, sicut Pharaonem & Aegyptios tempestate & turbine in mari rubro oppressit. Significat autem vox οὐρανοῦ Z E L O T E S, Deum instar mariti honesti ardenter amare genus humanum, & vicissim velle ab eo se solum super omnia amari & omnibus iusticiæ ac virtutum officijs coli: ideoque seuerissime irasci omnibus & punire omnes, qui se vero Deo neglecto & spredo, idola colunt, & iniusticiam, voluptates, rapinas, libidines, auaritiam & alia scelerum magis sectantur & amant, quam Domini Dei sui mandata. Ex hac Metaphora vocis zelotes, qua Moses in primo præcepto, & Nahum hoc loco viritur, sumpta est collatio fidei coniugalis seu nuptiaruin, cum foedere inter Deum & ecclesiam: & idolatriæ seu impietatis, cum adulterio & scortatione: Quam collationem Ezechiel cap. 16. 23. Christus ipse Matth. 22. 25. Paulus Ephes. 5. 2. Corinth. 11. Elaias 61. Ose. 1. Iohannes cap. 3. & Apocal. 19. usurparunt.

Vt autem altius penetraret & aculeos veri timoris Dei in animis lectorum hæc sententia de iustissimo Zelo & horrenda ira Dei aduersus peccatum relinqueret: Propheta, Epitheon V I N D I C I S seu vltoris ter repetit, & aliquot Synonyma idem significantia adiungit, congruentia cum visitatis dictis ad primum Decalogi præceptum pertinentibus. Psalm. 61. Vtique est Deus iudicans in terra. Iob. 9. Scio Deus quod non parcas omni delinquenti. Εχαθεὶς ἐνδικούμενος. Cernit Deus omnia vindicta. Οὐδὲς αἰσχύνων δέκτων τιον σὺν δικαιοσύνῃ. Nullus homo poenam sceleris reus effugit inquam. Τῷ δέοντος ποιητῇ δίκαιον τὸν δοκεῖ ποιεῖν τῷ δικαιοῦντι μαρτυρός. *Habens furorem* i. vehementer irascens & ardentes flammæ indignationis concipiens aduersus delinquentes, à εἰπεν vel εἴπει caluit

caluit, æstuavit. Opponuntur autem in sacris literis, Furor i. secura iusticia ac ira Dei, & iudicium, sicut in Ethicis, summum ius & *omnianus*, Ierem. 10. Corripe me Domine in iudicio, i. *omnianus*, non in furore tuo (non summo iure) ne forte ad nihilum redigas me.

Irascens inimicis suis) την retinens seu referuans iram & vindictam aduersus hostes, etiamsi aliquandiu poenas differt, sicut statim addit: *Domina longus iris* seu tardus ad irā i. diu tolerat peccata & differt poenas, vt aliquos ad pœnitentiam inuitet. Rom. 2. An diuitias bonitatis & patientiae actionis ganimitatis Dei contemnis, ignorans quod bonitas Dei ad pœnitentiam te inuitat, sed iuxta duritatem tuam & cor impœnitens cumulas tibi iram in die iræ & reuelationis iusti iudicij Dei, qui reddet vnicuique iuxta opera sua. Euripides. ζεόντα τέος θεός: οὐ τέλος γάρ οὐ μετ' ιδειται τοπογραφίαν αἰώνων. οὐ δέ κακοὶ ωτερες τεφύκαστον ποτε τρυχοῖεν αὐτούς. Et mundans non facit innocentem. In Ebraeo est, Venake lo ienake. Et mundando non mundabit, seu, absoluendo non absoluet i. neminem à peccato seu culpa & poena vacuum pronunciabit: etiamsi humano iudicio iustus, mundus, & innocens videatur, sicut Aristides, Socrates, Seneca, et si coram mundo non sunt nocentes, tamen coram Deo non sunt mundi & innocentes, sed sine rei iræ Dei & æternarum pœnarum. Verum hoc in loco simpliciter hæc Phrasis, Mundando non mundabit, significat à Deo neminem nocentem à poena absoluī & liberari, & nullius sceleris relinquere impunita. Ei enim poenas aliquantis per differt, & lento gradu ad vindictam sui procedit, tamen tarditatem supplicij grauitate compensat. ac vt saua tempestis & turbo omnia obuia circumagit, obruit, prosternit & funditus evertit: illi Deus etiam magnos monarchas & reges ac regna tristissimis calamitatibus & cladibus rotata & contorta evertit, sicut TURBO ventis, quem Græci ab impetu Typhonem, Plinius vorticem vocat, repente incumbens mari, naues in gyrum torquet, & contortas frangit & submergit: in terra vero arbores & sylvas prosternt, & pulueres ac saxa obuia huc illucque verrens iactitat. Sic Deus Pharaonem in mari rubro rotatum postrauit, cuius ipsius historiæ, inter insignia & maximè illustria iræ diuinæ & pœnarum aduersus peccatum exempla, hoc in loco Nahumus meminit.

Increpans mare & exiccans illud) Exod. 14. Et flumina arefaciens Ios. 3. *Infirmatus est Basan & Carmelus*) Terra ipsa & campi atque agrifertilissimi steriles & saluginosi redduntur propter peccata inhabitantium. Esa. 24. Propter hoc maledictio deuorabit terram, quia peccauerunt habitatores eius, sicut hodie totam Palæstinam olim lacte & melle manant ferunt plane sterilem & infœcundam esse. Fuit autem **BASAN** uberrima & fertilissima regio Palæstina inter Iordanem Libanum & fines Coœlyria & Ammonitidis comprehensa, cuius regem Og Moyses interfecit, Num. 21. Deut. 3. **LIBANI** significat confusionem vel pinguedinem. **CARMELVS** mons fuit in tribu Zebulon & Isaschar, uberrimis vineis, agris & olivæ alijsq; hortis consitus, quem torrens Cison alluit, Ios. 19. 3. Reg. 18. Nomen habet à foecunditate, & in genere agrum fertilem, frugum, vini & fructuum significat. Esa. 29. 32. Ierem. 24. **LIBANI** montes Palæstinam à Phœnicia separantes noti sunt. Significat autem Metaphorix, summos Principes ac reges & regna potentissima, & omnino quidquid in mundo sublime, clatum, pingue, opulentum & gloriosum est, a Deo irato everti & in nihilum redigi; Luc. 16. Abominatio est coram Deo, quid

Domini in
tempestate &
turbine via
eius.

quid est sublime in Mundo. Herodotus. Οἰλέδο θεὸς ταίτια τὰ ἔπειρα κολεψθεῖσας εἶναι Φεούσθη αἷλον μέγα οὐ θεός εἰ μὴ έαυτόν.

Ante faciem indignationis eius quis stabit & quis consisset in ira furoris eius. Tanta magnitudo est iustissimæ iræ Dei aduersus peccata, vt nullis viribus humanis perferri & sustineri possit. Ideo cum ira Dei aduersus vnum tantummodo peccatum in nos effunditur & vere sentitur, horribiliter constringat & tristissimis paucoribus extinguit reum, sicut Iudeæ, Saulis & multorum exempla ostendunt. Gratia igitur immensa filio Dei à nobis debetur, qui immensam molem huius tristissimi oneris in se deriuauit, vt nos eo leuaremur. Huc pertinet Psal. 130. dictum, Si iniquitates obseruaueris Domine, quis sustinebit? Item, descriptiones magnitudinis iræ Dei. Psal. 38. & 69. 77. *Indignatio eius effusa est ut ignis.* Deut. 4. Deus ignis consumens est, Vindicibus flammis sibi qui contraria delet, Ipseq; iusticiæ regula sola manet.

In diluvio prætereunte consummationem faciet loci eius i.e. cùm calamitates publicæ, velut diluuia, inundant, & omnia deleturæ esse videntur, Deus bonus & confortans in tribulatione, citò eas præterire finit, & consummationem facit loci eius, scilicet, diluuij i.e. mitigat & finem facit diluuij & ærumnarum, seu dat cum tentatione exitum, vt Paulus loquitur, sicut exercitus Sennacheribi velut diluum obruens regnum Iuda, præteriuit mœnia urbis Hierosolymæ & consummatione sublatus est liberato Ezechia & toto regno Iudaico. Psalm. 32. In diluvio aquarum multarum ad eum non appropinquabunt. Sed inimicos Dei Assyrios persecutæ sunt tenebræ i.e. tristissimæ calamitates & πανωλεθρία, sicut historia Esaiæ 37. 4. Reg. 19. testatur.

Quid cogitatvs contra Dominum? Apostrophe ad Assyrios. Proverb. 21. Non est sapientia, non est prudentia, non est consilium contra D O M I N U M. Equus paratur ad diem belli, Dominus autem victoriam tribuit. Psal. 82. Cogitauerunt consilium aduersus sanctos tuos. Dixerunt, Venite & dispersamus eos de gente, & non memoretur nomen Israël ultra, quoniam cogitauerunt vnamiter simul aduersus te, fœdus disposuerunt. Deus meus, pone illos ut turbinem, & sicut stipulam ante faciem eius, sicut ignis qui comburit syluam, &c. Pindarus. Εα μάχαν, ξα πόλεμον χωρὶς θεός. γλυκὺ τὸ νοήσην την πόλεμον οὐνωρὶς θεός.

Consummationem ipse faciet i.e. finem faciet vestri & funditus vos delebit. Non consurget duplex tribulatio. οὐν διδούσεις διδούσεις. Nam vna nocte Angelus vos penitus delebit & perdet, vt nihil opus sit secundo poenam repeti. LXX. Interpretes hæc verba verterunt. οὐν ἐνδικήσεις διδούσεις διδούσεις. Non vindicabit seu indicabit bis in idipsum in tribulatione. Hæc interpretatio occasionem præbuit multis quæstionibus sententiariorum in distinc. 22. lib. 4. Longobardi, & citatur in Iure Canonico 23. q. 5. cap. Quid ergo. & de poenitentia distinc. 3. C. Sunt plures, & alibi, vna cum narratione Ieronymi. Non vindicabit Deus bis in idipsum, Ergo qui in hac vita puniti sunt impij, post hanc vitam non punientur. Nam si postea punientur, scriptura mentitur, quod dicere nefas est. Recepérunt ergo, & qui in diluvio perierant, & Sodomitæ, & Aegyptiæ & Iraclitæ in deferto mala sua in vita sua, &c. Sed hæc de illis tantum intelligenda esse Gratianus monet, qui inter ipsa flagella poenitentiam egerunt, quam etsi breuem & momentaneam, tamen non respuit Deus, sicut & illud prophetæ, Non iudi-

cat Deus bis in idipsum, de his tantum intelligi oportet quos praesentia supplicia commutarunt, super quos non consurget duplex tribulatio. Qui autem inter flagella duriores & deteriores fiunt: vt Pharaon, qui flagellatus a Domino durior factus est: praesentibus aeterna connectunt, vt temporale supplicium sit eis aeternae damnationis initium. Hæc explicatio et si per se plana & vera, tamen huius loci non omnino propria est.

Quia sicut spinæ se inuicem complectentes, devorabuntur sicut stipula. Assyrii 185000. obsidentes urbem Ierosolymam, vigentes robore, & latentes, coniunctis viribus & aculeis suis prorsus lacerare & confodere regem Ezechiam instituunt, sed priusquam dimidium furoris sui absoluunt, velut stipula arida ab igne conlumitur, ita ipsi ab angelo trucidantur. Eodem similitudine, a spinis sumpta, irritos conatus hostium ecclesiæ decubit Psalmus 58. Diffilient ut aqua decurrentes: dirigent sagittas contra ecclesiæ nec ferient eam, quia arcus frangentur (sicut Herodotus recitat historiam Sennacheribi obsidentis Ierosolymam, quæ tamen non integræ ipsi nota fuit, Assyriorum pharetras & sagittas a muribus corrosas fuisse scribit.) Arescent ut cochleæ, ut abortiuin non videbunt Solem, sicut s. 2. n. a. s priusquam excrescant, sic viuentes, sic ira absorbebit eos. Lutherus, Ein Dornpusch schlehet aus mit viel Stacheln vnd gibt Stechen vnd Fräsen für. Aber che sie hart vnd reiss werden / kommt ein zornig Heil über sie / vnd heisse sie in den Ofen kriechen vnd aschen werden: Also habens diese auch gros im Sinn / vnd ihr ding sol fort gehen / vnd wirt doch nichts daraus. Hæc collatio infligem lucem adfert comminationi Prophetæ de excidio Assyriorum, qui cum essent spinæ vigentes succo & armati aculeis, tamen sicut stipula arida subito igne iræ diuinæ consumpti & ab Angelo trucidati sunt, sicut Esaïas etiam prædixerat, facti sunt velut fœnum agri, & velut virens herba lectorum, quæ arefacta est antequam veniret ad maturitatem. Habitaculum tuum & egressum tuum ego cognoui, & insaniam tuam contrame. Cum fureres aduersum me, superbia tua ascendit in aures meas: ponam ergo circulum in naribus tuis, & frænum in labijs tuis, & reducam te invi per quam venisti.

Ex te enim exiuit cogitans contra Dominum malitiam consiliarius impiorum Rabsaces, qui Esa. 36. 4. Reg. 18. horrendas blasphemias in DOMINA Deum Israël euomens, deditio[n]em regi suo fieri petit. Si perfecti fuerint. Apostrophe ad populum regni Iuda. Si perfecti fuerint & ita plures i.e. etiam si perfectissime & plurimis copijs instruicti venerint, tamen attendentur, interficiuntur ab Angelo sicut pili nouacula refecari & tolli solent. Esa. 7. Rader Dominus nouacula conducta hos qui trans flumen sunt. Affixi te. Iudam. Conteram virgam eius. Sennacheribi regis Assyriorum. Et præcipiet super te Dominus. Rursus ad Sennacheribum regem Assyriorum oratio vertitur. Non seminabitur ex nomine tuo amplius. Seminatum non manebit in possessione regni, sed peribit. Εὐτελέων ταῦτα. doceō δὲ οὐ. Lutherus interpretatur de feiente agrorum, qui in regno Assyriorum non amplius sub nomine & tutela Sennacheribi coleinur. De domo Dei tui succidam te. Nam post fugam ab urbe Ierosolyma die 45. Sennacherib Rex Assyriorum, in templo Dei sui Nefrach, a proprijs filijs interfectus est. Esa. 37. 4. Regum 19.

Ecce super montes pedes Evangelizantis, & annunciantis pacem: celestis

Iuda festiuitates tuas & redde vota tua. Simplicissima & cum tota serie narrationis congruens sententia est, post trucidatos ab Angelis Sennaheribи exercitus opreatissimum euangelion seu dulcissimum nuncium de interitu Assyriorum & fuga Sennaheribi & pace restituta in montanis Iudææ sparsum iri. Ethoc pacis beneficium ad eum finem præcipue referendum esse, ut in pace festi dies celebrentur, in quibus homines pie de Deo & Messia promisso, ipsiusq; beneficijs doceantur, & iuuentus ad veram Dei agnitionem & inuocationem erudiatur & vota ac sacrificia laudis & gratiarum actionis Deo pro acceptis beneficijs reddantur. Nam ad hunc finem pax dirigenda est, non vt in ocio & tranquillitate omnibus voluptatibus & libidinibus nos dedamus, sed vt doceri homines de Deo, & ad veram pietatem & omnium virtutum officia fleti possint, Sicut Paulus iubet pro Magistris precari, vt quietam & tranquillam vitam agamus in omni pietate & honestate.

Etsi autem hæc interpretatio, vt dixi, simplicissima est: tamen cum Paulus Roman. cap. 10. prorsus simile dictum, Quam speciosi sunt super montes, pedes euangelizantium, annunciantium pacem & bona prædicantium: ex Esaia citet, & ad ministerium euangelij de Christo accommodet, nos quoque eius autoritatem sequi tuto possumus. Primum igitur hac sententia moneri nos statuamus de immensa bonitate & misericordia Dei aeternam ecclesiam ex genere humano colligentis, & veram sui agnitionem, iusticiam, consolationem, vitam & salutem aeternam, offerentis & exhibentis hominibus per hoc unum medium, & non aliter, videlicet, per vocem euangelij a nobis auditam, lectam, cogitatam, fide adprehensam, sicut Actor. 11. Angelus inquit, Loquetur tibi verba, per quæ saluaberis tu & domus tua. Roman. 1. Non pudet me euangelij Christi, potentia enim Dei est ad salutem omni credenti. Ut igitur innotescat & exaudiatur in toto genere humano vox euangelij Christi, instituit Deus publicum ministerium docendi seu annunciandi euangelion: idq; personis certis legitimè vocatis commendauit: inter quas primus euangelista fuit ipse Filius Dei in Paradiso annuncians primis parentibus pacem & reconciliationem cum Deo per semen mulieris conterens caput serpentis. Deinde idem munus Euangelizandi de Christo & annunciandi pacem obiuerunt Patres & Prophetæ, qui omnes de Christo testimonium perhibuerunt, remissionem peccatorum accipere per nomen eius, omnem qui credit in eum. Tandem Christus ipse & Apostoli pedes Euangelizantium super montes, hoc est, Nuncij & Legati Dei, prædicantes euangelion gratiae, in montanis Iudææ, & omnibus locis totius orbis terrarum, fuerunt. Perhorum pedum seu nunciorum vocem, cum aeternam sibi ecclesiam Deus colligat & aeterna bona hominibus impertiat: maiori etiam reuerentia ipos euangelij ministros a nobis venerandos & tuendos esse statuamus. Deinde discrimen ministerij Euangelij & Legis in hoc dicto propositum consideremus. Nam euangelion omnibus hominibus annunciat pacem & bona i.e. remissionem peccatorum, reconciliationem seu pacem cum Deo, liberationem a morte, & restitutionem vitae, iusticiae & laetitia aeternae in Deo: vt in natali Filii Dei Angelus Gabriel, & reliqua militia coelestis, cantunt, Gloria in excelsis Deo, & in terra Pax, hominibus laetitia. Roman. 5. Iustificati fide pacem habemus per Dominum nostrum Iesum Christum. Lex vero non pacem, sed iram Dei horrendam, & aeternam maledictionem hominibus denunciat & comminatur. Deut. 27. Maledi-

Etus omnis , qui non permanet in omnibus , quæ scripta sunt in libro legis .
 Rom. 4. Lex iram operatur . Tertiò . Epitheton Ministrorum euangelij in Esaia additum expendatur , quod ait speciosos seu formulos & amabiles esse pedes Euangelistarum , quia lætissimum nuncium gratiae & vita æternæ adferunt . Hoc encomium opponitur virulentissimis mundi iudicij , qui pedes seu cursores & Ministros euangelij , tetterima ~~ad aquam regiam~~ ~~ad aquam regiam~~ esse iudicat , quibus tota rerum natura deformatur & polluitur , primæ Corinth. cap. 4. Quarto . Cum Propheta doceat , Apostolos , & cæteros cursores seu nuncios Dei , Euangelizare pacem & alia bona ; simul inonet regnum Christi verbo administrari , & pacem ac æterna bona verbo euangelij auditio & fide accepto , non armis corporalibus , nobis impertire , sicut supra in 4. capite Micheæ , quatuor discrimina regni Christi & mundani recitauimus . Quinto . De festorum dierum celebratione discimus eos non ad conuiua , ludos , choreas , & spectacula , sed ad præcandam , audiendam & descendam veram de Deo doctrinam & reddenda Deo vota inuocationis , laudis & Gratiarum actionis conuertendos esse , sicut hic inquit Propheta : Celebra Iuda festiuitates tuas & redde vota tua . Est autem v o t u m in genere , promissio Deo facta sponte & consulto de re possibili . Sunque ea , quæ Deo vountur , vel præcepta verbo Dei , que necessario singulis reddenda & seruanda sunt : vt singuli Iudai circumcisus , & singuli Christiani in Baptismo vount se vnum verum Deum patescunt in ecclesia certo verbo velle agnoscere , timere , diligere , inuocare , colere & pro acceptis beneficijs celebrare , sicut se in suo verbo agnoscit & colit præcepit . De his votis in Psalmo dicitur : Immola Deo sacrificium laudis , & redde altissimo vota tua . Inuoca me in die tribulationis , & cripian te , & glorificabis me . Item , Tibi sacrificabo hostiam laudis , & nomen Domini prædicabo . Vota mea Domino reddam , scilicet , quæ in primo præcepto vovi . Et in hoc Nahumi loco , Celebra Iuda festiuitates tuas & redde vota tua . Alia sunt vota prohibita verbo Dei , vel quæ sine peccato præstari non possunt , vt multa vota monastica . Alia sunt Adiaphora , vt ieuniorum , vestium certarum , rasuræ , cantionum . Talium obseruatio nec remissionem peccatorum meretur , nec cultus est Deo placens per se , vt Matth. 15. dicitur : Frustra colunt me mandatis hominum . Sed primi generis votum verbo Dei præcepta , sunt cultus seu talia opera , quibus Deus se honore affici & coli iudicat . Sexto . Cùm euangelion annuncians pacem & æterna bona certis scriptis comprehensum sit , quæ vult Deus à nobis legi , cogitari , & alijs hominibus prælegi & explicari : cogitemus labores docentium in Scholis & dissentientium literas , linguas & artes ad intelligendam & explicandam cœlestem doctrinam necessarias , Deo placere , & diuinose à nobis suscipi & coli oportere . Ideoque doctrinæ studia & Scholas ipsas magis amemus & omnibus officijs foueamus .

Caput II.

Propri

III.
IV.
V.
VI.